

FAGSKOLEN

VESTFOLD OG TELEMARK

HØYERE YRKESFAGLIG UTDANNING

STUDIEPLAN

FOR

**PSYKISK HELSEARBEID
OG RUSARBEID**

2020 - 2022

Innhold

1 Høyere yrkesfaglig utdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid	4
1.1 Høyere yrkesfaglig utdanning i helse- og oppvekstfag	4
1.2 Lov om høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleloven)	4
1.3 Bakgrunn for høyere yrkesfaglig utdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid	4
2 Forventet læringsutbytte	5
2.1 Overordnede læringsutbyttebeskrivelser	6
3 Opptakskrav	7
3.1 Realkompetanse	7
4 Digitale rammer og forutsetninger	7
5 Utdanningens omfang og organisering	8
5.1 Oversikt over emnene	8
5.2 Oversikt over studiets omfang	9
5.3 Sammenheng mellom emnene	9
6 Undervisningsformer og læringsaktiviteter	10
6.1 Samarbeid med yrkesfeltet	10
6.2 Forelesning	10
6.3 Veiledning	10
6.4 Mappemetodikk	11
6.5 Gruppearbeid og rollespill	11
6.6 Praksis	11
6.7 Hovedprosjekt	13
7 Evaluering av studiet	13
8 Vurderings – og eksamensordninger	13
8.1 Mappedvurdering	13
8.2 Vurdering av presentasjonsmapper med muntlig høring	14
8.3 Vurdering av praksis	14
8.4 Vurdering av hovedprosjekt med muntlig høring	14
8.5 Beskrivelse av karakterskalaen	15
9 Vitnemål	15
10 Utdanningens faglige innhold	16
10.1 Emne 1: Felles grunnlag for høyere yrkesfaglig utdanning i helse- og oppvekstfag	16
10.2 Emne 2: Helsefremmende og forebyggende arbeid	21
10.3 Emne 3: Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene	24

10.4 Emne 4: Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering	28
10.5 Samlet oversikt Litteratur	32
10.6 Praksis	36
10.7 Emne 5: Hovedprosjekt	39
11 Oversikt mappekrav (emne 1-4)/arbeidskrav (praksis og emne 5)	41
Vedlegg 1 Formelle krav og vurderingskriterier for mappekrav	43
Vedlegg 2 Formelle krav og vurderingskriterier for presentasjonsmapper m/muntlig høring	44
Vedlegg 3 Formelle krav og vurderingskriterier for hovedprosjekt m/muntlig høring	45

Dato for revidering:	Navn:
22.05.2017	Hilde Eide Tørring og Sigrid Lian (faglig ansvarlig)
16.08.2018	Hilde Eide Tørring og Sigrid Lian (faglig ansvarlig)
12.12.2019	Agnes Brønstad, Hilde Eide Tørring og Urd Vikøren (faglig ansvarlig)
18.06.2020	Agnes Brønstad, Hilde Eide Tørring og Urd Vikøren

1 Høyere yrkesfaglig utdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid

1.1 Høyere yrkesfaglig utdanning i helse- og oppvekstfag

Høyere yrkesfaglig utdanning i helse- og oppvekstfag har som overordnet mål å utdanne reflekterte yrkesutøvere, med høy yrkesetisk standard som tar initiativ til å planlegge, organisere og iverksette tiltak i samarbeid med tjenesteytere, brukere/pasienter og pårørende. Studentene skal etter gjennomført utdanning ha etablert et grunnlag for livslang læring og kontinuerlig omstilling med klar forankring i arbeidslivet. Utdanningene gir formalisert kompetanse på fagskolenivå.

Høyere yrkesfaglig utdanning skal sikre den enkeltes, samfunnets og arbeidslivets behov for ny kompetanse i tråd med nye oppgaver og utfordringer innen helse-, oppvekst- og sosialsektoren.

1.2 Lov om høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleloven)

Lov om høyere yrkesfaglig utdanning ble iverksatt 01.07.2018. Lovens formål er å legge til rette for høyere yrkesfaglig utdanning av høy kvalitet og for at fagskolestudentene får gode utdanningsvilkår. Loven gjelder for akkreditert høyere yrkesfaglig utdanning og fagskolevirksomhet i riket. Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) fører tilsyn med kvaliteten i høyere yrkesfaglig utdanning og akkrediterer høyere yrkesfaglig utdanning. Fylkeskommunen skal sørge for at det tilbys akkreditert høyere yrkesfaglig utdanning i samsvar med behovet for kompetanse lokalt, regionalt og nasjonalt. Høyere yrkesfaglig utdanning ligger på nivå over videregående opplæring. Høyere yrkesfaglig utdanning gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak. Høyere yrkesfaglig utdanning skal ha et innhold og omfang som tilsvarer et halvt år til to års utdanning på fulltid. Departementet kan, etter søknad fra styret for fagskolen, vedta at det kan gis høyere yrkesfaglig utdanning som i innhold og omfang tilsvarer tre års utdanning på fulltid.

1.3 Bakgrunn for høyere yrkesfaglig utdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid

Høyere yrkesfaglig utdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid har et klart brukerperspektiv, der ideologi og lovgivning ligger til grunn for utvikling av relasjonskompetanse hos den enkelte student. Utdanningen skal øke bevisstheten om betydningen av tverrfaglig samarbeid innen og mellom forvaltningsnivåene. Det legges stor vekt på å utvikle samhandlingskompetanse, og kunnskap om og kompetanse i tverrfaglig miljøarbeid. Yrkesutøvelsen skal være i samsvar med helselovgivningens krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp. Studentene skal gjennom utdanningen utvikle sin personlige og faglige kompetanse til å kunne utføre helsefremmende, forebyggende og behandlende arbeid i møte med mennesker med psykiske lidelser, rusrelaterte lidelser, ROP- lidelser og ulike typer avhengighet.

Helse- og omsorgssektoren står overfor store utfordringer i årene framover. Demografisk utvikling, og samfunnsutviklingen for øvrig, gir økt etterspørsel etter alle typer helse- og omsorgstjenester, ikke minst innen psykisk helsearbeid og rusarbeid. Det er også slik at sykdomsbildet over tid har endret seg, bl.a. møter helsepersonell oftere personer med sammensatte lidelser, f. eks. innenfor rus og psykiatri. Brukerne/pasientene stiller også store krav til kvalitet på tjenestene og muligheter for egenutvikling. Det er viktig for velferdssamfunnet at vi greier å rekruttere, utdanne og beholde kompetent personell. Høyere yrkesfaglig utdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid vil kunne gi ansatte i sektoren spisskompetanse innen dette feltet, ved blant annet å øke forståelsen for både helsefremmende og forebyggende arbeid, og for sammenhenger i behandlingsforløpet.

Kompetanseløft 2020 er regjeringens plan for rekruttering, kompetanse og fagutvikling i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Formålet med planen er å bidra til en faglig sterk tjeneste, og å bidra til å sikre at den kommunale helse- og omsorgstjenesten har tilstrekkelig og kompetent bemanning. *Meld. St. 26 (2014–2015), Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*, framhever behovet for å se den kommunale helse- og omsorgstjenesten som en helhet. Den trekker fram utfordringene på kompetanse- og ledelsesområdet og viser til tidligere vedtatt politikk på kompetansefeltet som framgår av *Meld. St. 29 (2012–2013) Morgendagens omsorg* og *Meld. St. 13 (2011–2012) Utdanning for velferd*.

Meld. St. 47 (2008-2009) - Samhandlingsreformen, ble innført i 2012. Målet med Samhandlingsreformen er å bedre folkehelse og bedre helse- og omsorgstjenester på en bærekraftig måte. Strategiene er å forebygge mer, behandle tidligere og samhandle bedre. Pasienter og brukere skal få tidlig og god hjelp nærmest mulig der de bor. Man skal få rett behandling til rett tid på rett sted, gjennom en helhetlig og koordinert helse- og omsorgstjeneste som er tilpasset den enkelte bruker. Det kreves nødvendig kompetanse for å ta imot nye og mer kompliserte brukergrupper. Samhandlingsreformen medfører som nevnt, at arbeidsoppgaver flyttes mellom spesialhelsetjenesten og primærhelsetjenesten.

Helsedirektoratet har utarbeidet nasjonale retningslinjer for behandling og oppfølging av personer som har psykiske lidelser i kombinasjon med rusproblemer. *Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig rus- og psykisk lidelse - ROP- lidelser 03/2012*. I begynnelsen av mars 2016 lanserte Helsedirektoratet to nye retningslinjer på rusfeltet på nett. Det gjelder *Nasjonal faglig retningslinjer for behandling og rehabilitering av rusmiddelproblemer og avhengighet* og *Nasjonal faglig retningslinje for avrusning fra rusmidler og vanedannende legemidler*. De nye retningslinjene er viktig for å støtte god, forskningsbasert praksis i kommune- og spesialisthelsetjenesten. Retningslinjene er en stor og viktig satsing på rusfeltet.

2 Forventet læringsutbytte

Læringsutbyttet for utdanningen deles inn i områdene kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse. Læringsutbyttebeskrivelsene tilsvarer nivå 5.1 i nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR).

Kategoriene kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse beskrives som:

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
Kunnskaper er: forståelse av teorier, fakta, begreper, prinsipper, prosedyrer innenfor fag, fagområder og/eller yrker.	Ferdigheter er: evne til å anvende kunnskap til å løse problemer og oppgaver. Det er ulike typer ferdigheter: kognitive, praktiske, kreative og kommunikative ferdigheter.	Generell kompetanse er: evne til å anvende kunnskap og ferdigheter på en selvstendig vis i ulike situasjoner gjennom å vise samarbeidsevne, ansvarlighet, evne til refleksjon og kritisk tenkning i studier og yrke.

2.1 Overordnede læringsutbyttebeskrivelser

Overordnede læringsutbyttebeskrivelser (O-LUB) utledes fra NKR og beskriver forventet læringsutbytte/kompetanse etter fullført utdanning. Læringsutbytte for de enkelte emnene (E-LUB) utledes fra O-LUB og viser forventet læringsutbytte/kompetanse etter hvert enkelt emne.

Overordnede læringsutbyttebeskrivelsene for studiet er:

Kunnskaper

Kandidaten

- har kunnskap om psykiske lidelser og ruslidelser og hvordan disse kan forebygges og behandles
- har innsikt i sentrale lover og forskrifter som regulerer rettigheter og plikter for pasienter/brukere, pårørende og yrkesutøvere innen helse- og rusomsorg
- har kunnskap om hvordan helse- og omsorgstjenestene for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser er organisert
- kan oppdatere sin kunnskap innen psykisk helse- og rusarbeid for å ivareta brukeres individuelle behov
- har kunnskap om etiske teorier og kommunikasjonsverktøy i arbeidet med brukere med psykiske lidelser og ruslidelser
- forstår betydningen av helsefremmende og forebyggende arbeid i rehabiliteringen av brukere med psykiske lidelser og ruslidelser
- har forståelse for psykiske lidelser og ruslidelser i et samfunnsperspektiv

Ferdigheter

Kandidaten

- kan anvende kunnskap om mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser for å delta i planlegging, organisering og iverksetting av tiltak og metoder
- kan anvende kunnskap og samhandlingskompetanse i veiledning av pasienter/brukere for å oppnå mestring og aktiv problemløsning
- kan kommunisere og samhandle med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner for å gjennomføre hensiktsmessige tiltak
- kan finne informasjon og fagstoff om helsefremmende arbeid, og gjennom dette bidra til å forebygge problemutvikling, sykdom og funksjonsnedsettelse innenfor psykisk helsearbeid og rusarbeid
- kan kartlegge ressurser og identifisere behov hos pasienter/ brukere med psykiske lidelser og ruslidelser for å iverksette helsefremmende tiltak

Generell kompetanse

Kandidaten

- har forståelse for etiske utfordringer og dilemmaer i psykisk helse- og rusarbeid og kan reflektere over egen praksis og begrunne sine vurderinger faglig og etisk

- har utviklet en etisk grunnholdning som ivaretar samarbeid med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner, ivaretar brukermedvirkning, og ser behovet for meningsfull aktivitet for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser
- kan utføre kartlegging og behandling av pasienter/brukere med psykiske lidelser og ruslidelser for å vurdere og ivareta deres behov for omsorg, behandling og oppfølging
- kan bygge relasjoner i faggrupper for å kvalitetssikre og videreutvikle sin kompetanse og forståelse for pasienter/brukere og fagfeltet
- kan utvikle tjenestetilbudet gjennom erfaring- og kunnskapsdeling på arbeidsplassen

3 Opptakskrav

Krav til opptak jmf. Forskrift om opptak, studier og eksamen ved Fagskolen Vestfold og Telemark (2020) er fullført og bestått videregående opplæring med fagbrev eller vitnemål for yrkeskompetanse fra studieretning for helse- og oppvekstfag, med fagbrev/yrkeskompetanse som helsefagarbeider, barne- og ungdomsarbeider, helsesekretær, tannhelsesekretær, ambulansesarbeider eller fotterapeut. Aktivitørutdanning gir også grunnlag for opptak. Dersom studenten kan dokumentere at han/hun skal gjennomføre fagprøve etter opptaksfristen, kan studenten tildeles plass. Studenten mister plassen hvis han/hun stryker på fagprøven eller ikke fullfører fagprøven. Fagprøven må være gjennomført innen 1. oktober i opptaksåret. Det kan gjøres opptak på grunnlag av realkompetansevurdering (se 3.1).

3.1 Realkompetanse

Det kan i særskilte tilfeller gjøres opptak på grunnlag realkompetansevurdering, dersom søkeren er 23 år eller eldre i opptaksåret, har fem årsverk relevant arbeidserfaring og realkompetanse tilsvarende Vg3- nivå for ett av yrkene nevnt under opptakskrav. Relevant arbeidserfaring kan være arbeid fra hjemmesykepleie, sykehjem, tilrettelagte boliger, spesialisthelsetjenesten (psykiatri og rus) og arbeid med barn og unge (barnehage, skole osv.) Søknad om realkompetansevurdering sendes til Fagskolen Vestfold og Telemark som foretar vurderingen og fatter vedtak i saken.

Søkere med fullført videregående opplæring fra de andre nordiske landene er kvalifiserte for opptak når den videregående opplæringen i de respektive landene gir generelt opptaksgrunnlag til tertiærutdanning tilsvarende norsk fagskoleutdanning. I tillegg må fagbrevet/yrkeskompetansen fra hjemlandet tilsvare samme faglige krav som norsk fagbrev/yrkeskompetanse i helsefagarbeider, barne- og ungdomsarbeider, helsesekretær, tannhelsesekretær, ambulansesarbeider, fotterapeut eller aktivitørutdanning. Søkere fra nordiske land får sin kompetanse realkompetansevurdert av fagskolen.

Søkere fra land utenfor Norden må dokumentere opplæring og praksis ved autorisert translatør, og ha bestått eller ha likeverdig realkompetanse tilsvarende fagbrev/yrkeskompetanse nevnt under opptakskrav. Søkere med utdanning utenfor Norden må få sin kompetanse realkompetansevurdert av fagskolen. Søkere må ha kunnskaper i Norsk tilsvarende Test for høyere nivå.

4 Digitale rammer og forutsetninger

Studenten må disponere egen PC. Studiearbeid, mappekav/arbeidskrav, undervisningsgrunnlag, informasjon og innleveringer gjøres på nett via fagskolens læringsplattform. Studenten får opplæring

i fagskolens digitale læringsplattform. Studentene får tilbud om opplæring i bruk av PC og standard programvare, samt søk og kildekritikk. Fagskolen har systemansvarlig som vedlikeholder fagskolens datautstyr og yter service til studenter, i tillegg til muligheten for support fra IT-avdeling i fylkeskommunen. Det er tilgang til trådløst internett over hele fagskolen, hvor studenten kan kople seg på med egne bærbare maskiner. Studenten har tilgang til kopimaskiner og skrivere. Studentene får også tilbud om å laste ned Office 365 gratis.

5 Utdanningens omfang og organisering

Studietilbudet er basert på et heltidsstudium med en normert studietid på ett år. Utdanningen er organisert som et deltidsstudium over 2 år med en skoledag og en dag avsatt til veiledning per uke. Veiledning kan foregå på fagskolen, på nett eller telefon. Studiet har 5 emner med teoretisk innhold: ett emne med felles grunnlagsdel, tre fagspesifikke emner og et hovedprosjekt. I tillegg kommer 10 uker med praksis, som utplassering eller utviklingsarbeid, som eget emne. Fagskolen har utarbeidet egne retningslinjer for praksis gjennomført som praksisutplassering/utviklingsarbeid på egen arbeidsplass. Teoriundervisning og veiledning utgjør i snitt 8 timer i uken og studenten har ansvar for å delta aktivt i opplæringen. Det forventes at studentens selvstudium utgjør omtrent 9 timer pr uke. Totalt omfang iberegnet egenstudier antas å være ca. 1600 timer.

5.1 Oversikt over emnene

<p>Emne 1. Felles grunnlag for høyere yrkesfaglig utdanning i helse- og oppvekstfag</p> <p>1a. Arbeidsformer og metoder i studiet 1b. Helse- og sosialfagene i samfunnet 1c. Etikk 1d. Sosiologi og psykologi 1e. Kommunikasjon og samhandling 1f. Stats- og kommunalkunnskap, helse- og sosialpolitikk</p>	12 stp.
<p>Emne 2. Helsefremmende og forebyggende arbeid</p> <p>2a. Generell kunnskap om psykisk helsearbeid og rusarbeid 2b. Helsefremmende og forebyggende arbeid 2c. Kommunikasjonsprosessen, relasjonskompetanse 2d. Etske og juridiske utfordringer</p>	5 stp.
<p>Emne 3. Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene</p> <p>3a. Barn, ungdom, forebygging, tidlig intervensjon 3b. Psykiske lidelser og ruslidelser, - særtrekk og relaterte tilstander 3c. Alderspsykiatri og forvirringstilstander (delirium)</p>	14 stp.
<p>Emne 4. Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering</p> <p>4a. Samhandling og relasjonskompetanse 4b. Behandling og oppfølging 4c. Miljøarbeid og aktiv omsorg 4d. Yrkesutøvelse og arbeidsverktøy 4e. Samhandling og koordinering av tjenestetilbudene</p>	7 stp.

Praksis	14 stp.
Emne 5. Hovedprosjekt	8 stp.
Sum	60 stp.

5.2 Oversikt over studiets omfang

Emne	Studie -poeng	Uker deltid		Obligatorisk undervisning/ timer	Veiledning/ timer	Praksis/ timer	Selv- studium/ timer	Sum arbeids- mengde
Emne 1	12	16		96	32		160	288
Emne 2	5	8		48	16		72	136
Emne 3	14	14		84	28		140	252
Emne 4	7	10		60	20		90	170
Praksis	14	10				300	60	360
Emne 5	8	9		12	4		171	187
Eksamen		9					162	162
Sum	60	76		300	100	300	841	1555

5.3 Sammenheng mellom emnene

Denne studieplanen i psykisk helsearbeid og rusarbeid er bygget over samme lest som andre stedbaserte høyere yrkesfaglige utdanninger i helse- og oppvekstfag ved Fagskolen Vestfold og Telemark. Emne 1 danner et felles grunnlag for høyere yrkesfaglige utdanninger i helse- og oppvekstfag og skal bidra til at studentene utvikler nødvendig kunnskap og forståelse i en felles referanseramme for yrkesutøvere i helse- og sosialtjenestene. Sentrale temaer i emne 1 er etikk, sosiologi og psykologi, kommunikasjon og samhandling og stats- og kommunalkunnskap og helse- og sosialpolitikk og disse temaene danner basis og skal videreføres i de fagspesifikke emnene 2- 4. De fagspesifikke emnene bygger også på hverandre og bør gjennomføres i kronologisk rekkefølge. Emne 2 handler om helsefremmende og forebyggende arbeid for å bedre helse og livskvalitet, for å hindre utvikling av sykdom og for å begrense følger av sykdom hos pasienten. Emnet vektlegger videre generell kompetanse om psykisk helsearbeid og rusarbeid, kommunikasjonsprosessen og etiske og juridiske utfordringer. Emne 3 handler om fagspesifikk kunnskap om brukergruppene og tar for seg særtrekk og relaterte tilstander knyttet til psykisk lidelser og ruslidelser. Emnet omhandler også barn og unges psykiske helse, forebygging og tidlig intervensjon og alderspsykiatri. Emne 4 handler om behandlingsforløp, oppfølging og koordinering. Emnet skal gi studentene kunnskaper og ferdigheter i kommunikasjon og veiledning og forberede studentene på praksisperioden. I emne 4 får studentene også ferdighetstrening i profesjonell kommunikasjon.

Etter emnene 1 - 4 følger praksis, enten som praksisutplassering på arbeidsplasser som tilbyr helse- og omsorgstjenester til mennesker med psykiske lidelser, rusrelaterte lidelser og ROP-lidelser, tjenester som omfatter forebyggende tiltak, rehabilitering og behandling, eller som utviklingsarbeid på egen arbeidsplass. Utviklingsarbeid er aktuelt for studenter som har sitt daglige arbeid innen fagfeltet (minimum 50 % stilling). Gjennom praksis blir studenten utfordret på å anvende ny kunnskap og nye ferdigheter i yrkesutøvelsen. Formålet er også å utvikle holdninger til egen yrkesutøvelse gjennom refleksjon rundt forholdet mellom teori og praksis. I emne 5 vil studenten på

bakgrunn av de foregående emnene og praksis fordype seg i og drøfte en selvvalgt faglig problemstilling.

6 Undervisningsformer og læringsaktiviteter

Utdanningen innebærer at studenten er i en prosess både i forhold til faglig og personlig utvikling. Gjennom pedagogisk ledelse skal studenten trekkes aktivt med i egen læringsprosess. Det forventes at den enkelte student viser initiativ, og tar ansvar for egen læring og felles læringsmiljø. Studenten skal reflektere over egen læringsprosess gjennom hele utdannelsen og det vil bli lagt vekt på individuelle refleksjonsnotater og logg.

Prosesslæring vil tilstrebes ved at studentens egne erfaringer, praksiskunnskaper og teoretiske kunnskaper brukes gjennom utdanningen i form av diskusjoner, dialoger og mappekrav/arbeidskrav. Læringsaktivitetene skal være relevante og hensiktsmessige for å oppnå læringsutbyttet for utdanningen. Dette innebærer at studenten i tillegg til faglig utvikling også skal utvikle evne til samarbeid, kommunikasjon og praktisk yrkesutøvelse. Studenten har praktisk erfaring innen egne fagområder, og denne gir anledning til å legge til rette for erfaringsbaserte læringsformer. Variasjon i valg av læringsaktiviteter er nødvendig for å oppnå en helhetlig kompetanse som omfatter både kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse.

6.1 Samarbeid med yrkesfeltet

For å sikre utdanningens yrkesretting, har fagskolen inngått samarbeidsavtaler med aktører i feltet, blant annet om deltakelse i fagråd sammen med fagskolens ledelse, lærere og studentrepresentanter. Fagråd har møte to ganger pr. år, for å arbeide med en kontinuerlig forbedring av utdanningen og for å sikre at den er i tråd med praksisfeltets ønsker og behov. Fagskolen har også samarbeid med virksomheter i yrkesfeltet angående praksis for studenter.

6.2 Forelesning

Forelesninger skal gi et innblikk i de ulike temaene. Forelesningene skal hjelpe studenten til å få et bedre overblikk og forståelse for fagene, og ikke minst inspirere studenten til å søke mer kunnskap.

6.3 Veiledning

I utdanningen vil veiledning spille en sentral rolle som læringsaktivitet. Studenten vil oppleve å få veiledning både i studiesituasjonen på fagskolen, i arbeidet med mappekrav, i praksis og i forbindelse med avsluttende oppgave (hovedprosjekt). Veiledningen skal fungere som et bindeledd mellom personlig kompetanse, teoretisk kunnskap og yrkesspesifikke ferdigheter, som er sentrale begreper i utviklingen av en yrkesidentitet og samlet profesjonell kompetanse. I studiesammenheng er veiledning først og fremst en arena for samtaler rundt ulike deler av studentens utvikling i løpet av studiet.

Veiledning skal være støttende og igangsettende i forhold til studentens læringsbehov og den har et helt klart kontrollaspekt i seg i forhold til å vurdere studentens teoretiske kunnskaper, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse. Student og veileder skal ha en felles forståelse med henblikk på veiledningens form og innhold. Veiledningen er studentens arena, og det som skjer må være tilpasset studentens forutsetninger og behov.

6.4 Mappemetodikk

Mappemetodikk benyttes for å få bedre sammenheng og helhet i læringsprosessen. Dette oppnås blant annet ved at innleveringer ikke er avsluttet i det øyeblikk de er levert, men at de i større grad benyttes som et ledd i læringsprosessen og som et grunnlag for veiledning til studenten om hva det må arbeides videre med. Forutsetningen er også at det skal være en tettere dialog mellom faglærer og student om progresjon og utvikling i læringen, noe som innebærer at lærer og student går gjennom innholdet i mappekravene. Studenten skriver til slutt et refleksjonsnotat som skal inneholde beskrivelse av arbeid som er gjort, egen vurdering av arbeidet og refleksjon rundt egen læringsprosess og læringsutbytte. Mappekravene som studentene arbeider med gjennom utdanningen, har en gjennomgående og gjenkjennelig struktur som tar hensyn til læringsprinsipper som begrepsforståelse, dybdelæring og det å se sammenhenger og kople teori og praksis. Dette skjer blant annet gjennom at studentene anvender begreper i praktisk orienterte problemstillinger, reflekterer over egen læring og læreprosess, knytter teori til egne erfaringer fra yrkesfeltet og omvendt («gå fra det kjente til det ukjente»), samarbeidslæring og læring i praksisfelleskap. Studenten har tilgang på veiledning gjennom hele prosessen, både fra lærerne og gjennom å diskutere med hverandre.

6.5 Gruppearbeid og rollespill

Gruppearbeid benyttes gjennom hele studietiden. Ved studiestart etableres basisgrupper på ca. 3 – 5 studenter i hver gruppe. Gruppene vil kunne variere i sammensetning og størrelse gjennom studiet og har som hensikt å stimulere til tverrfaglig samarbeid, økt samhandling og styrking av kommunikasjons- og relasjonskompetansen. Gruppearbeid er obligatorisk og forpliktende. Gruppene må utarbeide en gruppekontrakt og de må føre logg og skrive refleksjon over egen læring.

En gruppekontrakt er ikke bare et krav fra fagskolen, den er også et godt arbeidsredskap for samarbeidet i gruppa. Kontrakten bør f.eks. inneholde:

- Hvem kontrakten omfatter
- Når og hvor skal gruppa møtes
- Taushetsplikt
- Studentenes spesifikke ansvar
- Studentenes faglige og personlige forventninger til læringsutbytte
- Studentenes forventninger til gruppearbeidet

6.6 Praksis

Praksis er en egen obligatorisk del av studiet og er en viktig læringsarena for å oppnå utdanningens læringsutbytter. Praksis skal bidra til å styrke studentens selvfølelse og motivasjon for egen utvikling. Praksis gjennomføres i 4. semester av utdanningen. For å sikre kontinuitet legges praksisperioden i sin helhet til etter bestått eksamen for emne 2, 3 og 4, før hovedprosjekt, emne 5. Praksisperioden strekker seg over 10 uker. Det er utarbeidet egne læringsutbyttebeskrivelser for praksis.

For å kunne gjennomføre praksisstudier må studentene fremvise politiattest. Kravet om politiattest er hjemlet i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (LOV-2017-06-16-53) § 5-4 og Lov om høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleloven) (LOV-2018-06-08-28), jmf. Politiregisterloven (LOV-2016-04-22-3) §37 og §39.

Det er mulig å velge mellom to ulike former for gjennomføring:

1. Praksis gjennomført som praksisutplassering på arbeidsplasser som tilbyr helse- og omsorgstjenester til mennesker med psykiske lidelser, rusrelaterte lidelser og ROP-lidelser, tjenester som omfatter forebyggende tiltak, rehabilitering og behandling. Praksisutplassering kan være aktuelt på bo- og omsorgssentre, rehabiliteringssentre, aktivitetssentre/dag - sentre, arbeids- og velferdsforvaltningen med for eksempel oppfølging av arbeidstrenings- og attføringstiltak, ungdomsklubber, barnehager, skoler og skolefritidsordninger og i spesialisthelsetjenesten.

Praksisutplassering er egnet for studenter som ikke har praksis fra slik type arbeid og/eller som ikke har sitt daglige arbeid innen fagfeltet. Studenter som ikke ønsker å gjennomføre utviklingsarbeid på egen arbeidsplass, kan også velge denne praksisformen. Praksisplassen og gjennomføringen må alltid godkjennes av fagskolen. Fagskolen er ansvarlig for å skaffe relevant praksisplass. Praksisperioden beregnes til gjennomsnittlig 30 timers tilstedeværelse og en studiedag pr. uke i 10 uker. En gjennomsnittlig praksisdag er på 7,5 timer (inkl. pause), det vil si at studenten skal være tilstede i totalt 300 timer. For at praksisperioden skal kunne vurderes til bestått, må studenten ha vært tilstede minimum 90 % av den planlagte praksistiden. Fravær ut over 10 % må tas igjen etter nærmere avtale. Fagskolen har utarbeidet egne retningslinjer for praksis som praksisutplassering.

2. Praksis gjennomført som utviklingsarbeid på egen arbeidsplass er aktuelt for studenter som har sitt daglige arbeid innen fagfeltet (minimum 50 % stilling). Studenten skal i praksisperioden forberede, planlegge, gjennomføre og evaluere et utviklingsarbeid knyttet til sentrale temaer i utdanningen. Studenten velger tema for utviklingsarbeidet i samråd med leder og faglærer. Problemstilling skal godkjennes av leder og faglærer. Utviklingsarbeidet skal bidra til at studenten får synliggjort sin kompetanse innenfor egen organisasjon og kvalitetsforbedring innen et avgrenset område av tjenestetilbudet. Praksis er et felles ansvar for arbeidstaker og arbeidsgiver, og denne formen for praksis krever at studenten får tid til utviklingsarbeid og veiledning. Samlet arbeidsmengde i perioden skal være 300 timer. Dette inkluderer ordinært arbeid ifølge arbeidsavtale og den tiden studenten bruker på utviklingsarbeidet både i arbeidstiden og i egen tid. Det anbefales at studenten fristilles fra ordinært arbeid ½-1 dag per uke for å ha fullt fokus på organisering og gjennomføring av utviklingsarbeidet. Studenten skal utarbeide en arbeidsplan (turnus) som viser når vedkommende er i ordinært arbeid og når studenten skal arbeide med prosjektet. For at praksisperioden skal kunne vurderes til bestått, må studenten ha vært tilstede minimum 90 % av den planlagte praksistiden. Fravær ut over 10 % må tas igjen ved at praksisperioden forlenges tilsvarende. Fagskolen har utarbeidet egne retningslinjer for praksis gjennomført som utviklingsarbeid på egen arbeidsplass.

Veiledning i praksis er en forutsetning for å oppnå utdanningens læringsutbytte, og ved begge former for praksis blir studenten fulgt opp av fagskolens faglærer og av veileder på praksisplassen. Veileder deltar i ukentlig refleksjon med studenten, samt i plan- og målsamtale, midtvurdering og avsluttende vurdering sammen med student og faglærer. Formalisert veiledning og selvrefleksjon over tid bidrar til å tydeliggjøre den enkelte students personlige og faglige utvikling. Derigjennom bygger studenten opp sin kliniske kompetanse og profesjonalitet i yrkesutøvelsen. Veileder på praksisplassen må ha tilsvarende høyere yrkesfaglig utdanning eller relevant utdanning fra høyskole/universitet og arbeide i minimum 75 % stilling.

I løpet av praksisperioden vil det være to-tre skoledager på fagskolen. Her legges det opp til at studentene skal dele erfaringer fra praksis, få veiledning på arbeidskrav og ha refleksjon knyttet til opplevelser i praksis.

6.7 Hovedprosjekt

Hovedprosjekt er et eget emne som gjennomføres mot slutten av studiet (4. semester).

Hovedprosjektet er en individuell oppgave. Fagskolen har utarbeidet egne retningslinjer for gjennomføring av hovedprosjekt.

Hovedprosjektet skal være praksisrettet og knyttet til ett eller flere temaer i utdanningens fagspesifikke emner. Studenten skal gjennom hovedprosjektet vise refleksjon og anvende relevant teori og erfaringer fra praksisfeltet. Gjennom forberedelse og planlegging skal studenten utarbeide og levere en prosjekt- og framdriftsplan med problemstilling, relevante overordnede læringsutbyttebeskrivelser for utdanningen, framdriftsplan for hovedprosjektet og forslag til aktuell litteratur. Prosjekt- og framdriftsplanen med tema og problemstilling skal godkjennes av faglærer. Tema for hovedprosjektet skal bestemmes av studenten med veiledning fra faglærer. Det kan også være naturlig å samarbeide med praksisplass/relevant arbeidssted under valg av tema.

Studenten får tilbud om inntil 4 timer veiledning fordelt på perioden. Det vil være to skoledager knyttet til hovedprosjektet. Her legges det blant annet opp til at studenten presenterer prosjektet for medstudenter og ber om innspill fra dem. Studenten har et selvstendig ansvar for å ha et veiledningsprodukt og avtale tidspunkt for veiledning med faglærer.

7 Evaluering av studiet

Etter studiestart, midtveis i, og etter hvert emne, etter praksisperioden og etter hovedprosjektet, avsettes det tid til prosessevaluering for å fremme videre læring og utvikling. Evaluering av emnene gjennomføres på fagskolens digitale læringsplattform. Evalueringen er beskrevet i fagskolens kvalitetssystem. Hensikten med evalueringsordningen er å gi studenten, læreren og fagskolen regelmessig informasjon om undervisningens kvalitet i forhold til studentens faglige og personlige utvikling.

8 Vurderings – og eksamensordninger

Vurderingsformene har sammenheng med utdanningens læringsutbytte, innhold og læringsaktiviteter. Eksamen følger bestemmelser gitt i Lov om høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleloven) (2018) og Forskrift om opptak, studier og eksamen ved Fagskolen Vestfold og Telemark (2020).

8.1 Mappedvurdering

Mappedvurdering som vurderings-, arbeids- og læringsform fremmer formativ vurdering og har vurdering for læring som prinsipp, samtidig som studentene får tydelige tilbakemeldinger underveis på hvor de står faglig sett, og på hvordan de kan jobbe videre. Den summative vurderingen - vurdering av læring i form av karakter - blir ivarettatt av at studentene avlegger tre eksamener i løpet av utdanningen, se punktene 8.2 og 8.4. Disse blir vurdert av faglærer og ekstern sensor med karakter.

8.2 Vurdering av presentasjonsmapper med muntlig høring

I løpet av studiet er det to avsluttende mappevurderinger (eksamen): en avsluttende mappevurdering i slutten av emne 1, og en etter de fagspesifikke emnene (ved avslutningen av emne 4). Studenten utarbeider og leverer inn presentasjonsmappe med et gitt antall godkjente og bearbejdede mappekav. Den innleverte presentasjonsmappen må vurderes til bestått før studentene kan gjennomføre muntlig høring. Intern og ekstern sensor gjør en samlet vurdering av presentasjonsmappen og den påfølgende muntlige høring (vedlegg 2). Ved denne avsluttende mappevurderingen (eksamen) benyttes karaktersystemet ECTS (European Credit Transfer System) med karakterskalaen A, B, C, D, E, F, der A er beste karakter. Det kreves karakteren E eller bedre for at eksamen skal være bestått.

8.3 Vurdering av praksis

Vurdering av studentens innsats i praksisperioden foregår kontinuerlig. Den fortløpende vurderingen skal ta hensyn til rammefaktorer for praksis, studiets læringsutbytte, veiledningens innhold og valg av læresituasjoner.

Praksisperioden gjennomføres over 10 uker med veiledning på egen yrkesutøvelse, av kvalifiserte praksisveiledere og av faglærer. Veiledningen skjer i forhold til læringsutbyttet beskrevet i studieplanen og studentens individuelle mål. I løpet av praksisperioden gjennomføres en midtvurdering og sluttvurdering. Læringsutbyttebeskrivelsene for praksisperioden og gjennomføringen av bestemte arbeidskrav skal danne grunnlag for vurdering av bestått/ikke bestått praksisperiode. Praksis begynner med plan- og målsamtaler med fokus på studieplanens læringsutbyttebeskrivelser og studentens egne mål og plan for praksis. Midtvurderingen danner grunnlag for studentens videre arbeid og fordypning i perioden. Sluttvurdering avspeiler studentens læringsutbytte for hele praksisperioden. Ved fare for ikke bestått praksis, skal studenten få skriftlig varsel senest 3 uker før praksisperioden er slutt. Fravær i praksisperioden på over 10 % medfører at det ikke er grunnlag for vurdering, og praksis vil bli vurdert til ikke bestått.

8.4 Vurdering av hovedprosjekt med muntlig høring

For å kunne gå opp til eksamen i emne 5 må studenten ha gjennomført praksis med bestått resultat og ha bestått eksamen i teoriemnene. Eksamen i emne 5 består i en skriftlig innlevering etterfulgt av en individuell muntlig høring. Den skriftlige innlevering må vurderes til bestått før studentene kan gjennomføre muntlig høring. Intern og ekstern sensor gjør en samlet vurdering av den skriftlig innlevering og den muntlige høringen. Hovedprosjektet utgjør et selvstendig emne og gis en egen emnekarakter, og det benyttes karaktersystemet ECTS (European Credit Transfer System) med karakterskalaen A, B, C, D, E, F, der A er beste karakter. Det kreves karakteren E eller bedre for at eksamen skal være bestått.

8.5 Beskrivelse av karakterskalaen

Symbol	Betegnelse	Generell, ikke fagspesifikk beskrivelse av vurderingskriterier
A	Fremragende	Fremragende prestasjon som klart utmerker seg. Studenten viser svært god vurderingsevne og stor grad av selvstendighet.
B	Meget god	Meget god prestasjon. Studenten viser meget god vurderingsevne og selvstendighet.
C	God	Jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder. Studenten viser god vurderingsevne og selvstendighet på de viktigste områdene.
D	Nokså god	En akseptabel prestasjon med noen vesentlige mangler. Studenten viser en viss grad av vurderingsevne og selvstendighet.
E	Tilstrekkelig	Prestasjonen tilfredsstillende minimumskravene, men heller ikke mer. Studenten viser liten vurderingsevne og selvstendighet.
F	Ikke bestått	Prestasjon som ikke tilfredsstillende de faglige minimumskravene. Studenten viser både manglende vurderingsevne og selvstendighet.

9 Vitnemål

Etter fullført og bestått høyere yrkesfaglig utdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid utstedes det vitnemål med gradsbenevnelsen fagskolegrad i psykisk helsearbeid og rusarbeid. Vitnemålet omfatter de emner som inngår i utdanningen med emnets omfang i studiepoeng og de karakterene som er oppnådd. Beskrivelse av hovedprosjektet og O-LUB vil også framkomme. Vitnemålet merkes med begrepet *Vocational Diploma* (VD) med tanke på internasjonal bruk.

10 Utdanningens faglige innhold

10.1 Emne 1: Felles grunnlag for høyere yrkesfaglig utdanning i helse- og oppvekstfag

Emnekode	00HH12A
Omfang	12 studiepoeng
Innhold	Emne 1 danner et felles grunnlag for høyere yrkesfaglig utdanning i helse- og oppvekstfag og skal bidra til at studentene utvikler nødvendig kunnskap og forståelse i en felles referanseramme for yrkesutøvere i helse- og sosialtjenestene. Sentrale temaer i emne 1 er etikk, sosiologi og psykologi, kommunikasjon og samhandling og stats- og kommunalkunnskap og helse- og sosialpolitikk, og disse temaene danner basis og skal videreføres i de fagspesifikke emnene 2- 4.
Forutsetninger	Ingen
Læringsutbytte	<p>Kunnskap</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om menneskesyn, menneskerettigheter, yrkesetiske prinsipper og retningslinjer, og etisk refleksjon knyttet til arbeid i helse- og omsorgssektoren • har kunnskap om kommunikasjonsteori, -teknikker og -former, samhandling og konflikthåndtering knyttet til arbeid i helse- og omsorgssektoren • forstår kommunikasjonens betydning i samhandling med brukere/pasienter, pårørende og kollegaer • har innsikt i relevante lover og forskrifter innen helse- og omsorgssektoren som regulerer rettigheter, ansvar, plikter og kvaliteten på tjenestetilbud på kommunalt, regionalt og statlig nivå • har kunnskap om levekår og folkehelse i velferdsstatens utvikling, og om helse- og sosialpolitiske føringer • har kunnskap om begreper innen sosiologi og psykologi knyttet til enkeltindividet, familien og sosialt nettverk • har kunnskap om læring, IKT, nettsøk, kildekritikk, studieteknikk og arbeidsformer i studiet • har kunnskap om digitale løsninger og dokumentasjonssystemer i helsetjenesten <p>Ferdigheter</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende kunnskap om yrkesetiske prinsipper og retningslinjer, til etisk refleksjon rundt praktiske og teoretiske problemstillinger i helse- og omsorgssektoren

	<ul style="list-style-type: none"> • kan anvende kunnskap om kommunikasjonsteori, -teknikker og -former til å samhandle profesjonelt med brukere/pasienter, pårørende, frivillige og kollegaer • kan anvende kunnskap innen sosiologi og psykologi til å motivere pasienten slik at han eller hun tar i bruk egne ressurser og opplever mestring • kan kartlegge aktuelle brukersituasjoner og iverksette relevante tiltak i samarbeid med kollegaer og medstudenter • kan anvende aktuelt lovverk og forskrifter for helse- og omsorgssektoren i egen yrkesutøvelse • kan finne fagstoff og vurdere kildene kritisk, og anvende kunnskap om læring, IKT, studieteknikk og arbeidsformer til å løse oppgaver i studiet <p>Generell kompetanse</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for yrkes- og profesjonsetikk og hvordan dette påvirker yrkesutøvelsen • ser betydningen av å reflektere over egen praksis og begrunner sine vurderinger faglig og etisk • har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk gjennom refleksjon over egen atferd og kommunikasjon i situasjoner med pasienter, pårørende og kollegaer • kan kommunisere og samhandle med brukere/pasienter for å ivareta deres individuelle behov, i tråd med prinsipper om brukermedvirkning og respekt for enkeltindividets verdi og verdighet • kan bygge relasjoner basert på likeverdighet og respekt, slik at pasienter og pårørende opplever trygghet og har tillit til tjenestetilbudet • kan samarbeide og bygge relasjoner til medstudenter og kollegaer • har forståelse for betydningen sosiologi, psykologi, etikk og kommunikasjon har i egen yrkesutøvelse
<p>Sentrale tema</p>	<p>1a. Arbeidsformer og metoder i studiet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studieteknikk • Prosjekt- og utviklingsarbeid • Teori og erfaringsbasert kunnskapsbygging • Refleksjon og refleksjonsmodeller • Aktiv læring • Informasjonsteknologi, nettsøk og kildekritikk <p>1 b. Helse- og sosialfagene i samfunnet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Helse- og oppvekstfagenes historie og utvikling • Teorier og begreper innen helse- og oppvekstfagene

	<ul style="list-style-type: none"> • Aktuelle verdier og normer i samfunnet og i helse- og oppvekstfagene, hvordan de henger sammen og styrer praktisk handling <p>1c. Etikk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Menneskesyn og menneskeforståelse • Verdier og verdiopfatninger, livssyn • Menneskerettighetene • Etikk og moral, etiske dilemmaer • Etisk refleksjon og refleksjonsmodeller • Samfunnsmessige perspektiv og utfordringer i helse- og sosialsektoren sett i forhold til verdier og normer • Yrkesetikk • Taushetspliktens etiske sider • Brukermedvirkning • “Hva er viktig for deg?” • Samtykkekompetanse - makt, tvang og kontroll <p>1d. Sosiologi og psykologi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Familien som sosial og kulturell institusjon • Helse- og sosial ulikhet og kulturelt mangfold • Roller, makt og avmakt • Utviklingsteorier, livsløpet • Emosjoner, behov og motivasjon • Kriser og forsvarsmekanismer • Gruppepsykologi og nettverksteori <p>1e. Kommunikasjon og samhandling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjonsteori • Konflikthåndtering • Tverrkulturell samhandling og kommunikasjon • Samhandling i smågrupper og i organisasjoner • Kommunikasjon i ett hjelperperspektiv • Relasjonskompetanse • Veiledningsteori og veiledning <p>1f. Stats- og kommunalkunnskap, helse og sosialpolitikk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samfunnets og velferdsstatens utvikling, helse- og sosialpolitiske prioriteringer • Levekår og folkehelse • Lover og forskrifter som regulerer helse- og sosialsektorens virkefelt • Helse- og sosialsektoren på kommunalt, regionalt og statlig nivå • Offentlig og privat ansvar og omsorg
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Profesjonalisering i helse- og oppvekstsektoren • Elektronisk pasientjournal • Avvik • Varsling • Digitalisering • Helseøkonomi • Kvalitetssikring, internkontroll og kvalitetsutvikling • Kunnskapsbasert praksis • Omsorgsforskning
Mappekrav med individuelle refleksjonsnotat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etikk 2. Sosiologi og psykologi 3. Kommunikasjon og samhandling
Gruppeoppgave med presentasjon og individuelt refleksjonsnotat	Kvalitetsforbedringsarbeid
Vurdering	Hvert mappekrav vurderes med utgangspunkt i egne vurderingskriterier for mappekrav (vedlegg 1). Faglærer/veileder gir skriftlig tilbakemelding innen 14 dager. Arbeidene vurderes med godkjent/ikke godkjent, og alle mappekrav må være godkjent før avsluttende vurdering (eksamen) i emne 1
Litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Eide, H. & Eide, T. (2017). <i>Kommunikasjon i relasjoner: Samhandling, konfliktløsning og etikk</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. Kap. 1-9 og 13. Totalt 269 sider. • Eide, T. & Aadland, E. (2020). <i>Etikkhåndboka; Refleksjon, organisasjon, ledelse</i>. Oslo: Kommuneforlaget. Totalt 50 sider. • Grasaas, K. K., Sjursen, M. & Stordalen, J. (2019). <i>Fag, etikk og kommunikasjon for fagskoleutdanningene</i>. Oslo: Cappelen Damm AS. Kap. 1-17 og 19-21. Totalt 212 sider. • Helgesen, L. A. (2016). <i>Sosiologi og psykologi: for fagskoleutdanningene</i>. Oslo: Cappelen Damm AS. Kap. 1-12. Totalt 178 sider. • Skau, G. M. (2017). <i>Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker</i>. (5. utg.). Oslo: Cappelen Akademisk. Kap. 1-5. Totalt 109 sider. Totalt 818 sider
Tillegglitteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Arntzen, E. (2014). <i>Ledelse og kvalitet i helsetjenesten: Arbeids glede og orden i eget hus</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Molven, O. (2016) <i>Sykepleie og jus</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk.

	<ul style="list-style-type: none"> • Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Graverholt, B., Nordheim, L.V & Reinar, L. M. (2012) <i>Jobb kunnskapsbasert!:</i> En arbeidsbok. Oslo: Akribe. • Vabo, G. (2018). <i>Dokumentasjon i sykepleie.</i> Oslo: Cappelen Damm. • Helse og sosiallover www.lovddata.no
--	--

10.2 Emne 2: Helsefremmende og forebyggende arbeid

Emnekode	00HH14B
Omfang	5 studiepoeng
Innhold	Emne 2 handler om helsefremmende og forebyggende arbeid for å bedre helse og livskvalitet, for å hindre utvikling av sykdom og for å begrense følger av sykdom hos pasienten. Emnet vektlegger videre generell kompetanse om psykisk helsearbeid og rusarbeid, kommunikasjonsprosessen og etiske og juridiske utfordringer.
Forutsetninger	Bestått eksamen i emne 1
Læringsutbytte	<p>Kunnskap</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om hva som fremmer og hemmer helse i ulike livsfaser for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser • har kunnskap om forebyggende arbeid blant barn og unge • har kunnskap om psykiske lidelser og ruslidelser i et helhets – og samfunnsperspektiv • har kunnskap om lovbaserte rettigheter og plikter for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser og tjenesteytere <p>Ferdigheter</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende ulike kommunikasjonsformer for å oppnå tillit og brukermedvirkning • kan kartlegge brukerens/pasientens ressurser, identifisere behov for - og iverksette tiltak for å fremme helse, forebygge problemutvikling, sykdom og funksjonsnedsettelse • kan anvende sin kunnskap om helsefremmende og forebyggende arbeid i samarbeidet med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner for å ivareta behovet for meningsfull aktivitet • Kan anvende ulike kommunikasjonsformer og teknikker for å unngå krenkelser som maktbruk og tvang • Kan anvende retningslinjer, lovverk og forskrifter for å ivareta rettighetene til personer med psykiske og/eller ruslidelser. <p>Generell kompetanse</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kan utføre sitt arbeid i tråd med yrkesetiske retningslinjer og lovverk innen psykisk helsevern og rusomsorg.

	<ul style="list-style-type: none"> • har utviklet en etisk grunnholdning og reflekterer over egne holdninger i utøvelsen av helsefremmende og forebyggende arbeid innen psykisk helsevern og rusomsorg • Kan bygge relasjoner i faggrupper for å kvalitetssikre og videreutvikle helsefremmende og forebyggende arbeid innen psykisk helsearbeid og rusarbeid. • Kan utføre helsefremmende og forebyggende arbeid knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid på en måte som ivaretar brukermedvirkning
Sentrale temaer	<p>2a. Generell kunnskap om psykisk helsearbeid og rusarbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Psykiatriens historie • Psykiske lidelser og ruslidelser i et helhetsperspektiv (biologiske, psykologiske, sosiale og eksistensielle perspektiver) • Psykiske lidelser og ruslidelser i et samfunnsperspektiv • Normalitet og avvik • Avhengighet og misbruk <p>2b. Helsefremmende og forebyggende arbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fysisk og psykisk helse • Livsstil og egenomsorg • Sosialt nettverk, lærings- og oppvekstmiljø • Forebyggende arbeid/ tidlig intervensjon • Arbeid med barn og unge • Brukermedvirkning, Empowerment, mestring • Fysisk aktivitet og ernæring • Marginalisering <p>2c. Kommunikasjonsprosessen, relasjonskompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjonsprosessen • Formidlingsmåter • Veiledning overfor pasienter/ brukere, pårørende, familie, barn og ungdom • Flerkulturell forståelse i kommunikasjon og samhandling – bruk av tolk • Konflikter og møte med vold, trusler, tvang og makt • Sorg, tap og krisereaksjoner <p>2d. Etiske og juridiske utfordringer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yrkesetiske og personlige utfordringer • Holdninger og etiske dilemmaer • Samhandlingsreformen • Lovverk, rettsikkerhet og menneskeverd • Tvang og alternativer, behandlingmessige og etiske aspekter

Mappekrav	1. Lovverket, rettssikkerhet og brukermedvirkning
Gruppeoppgave med presentasjon og individuelt refleksjonsnotat	Helsefremmende og forebyggende arbeids betydning i psykisk helsearbeid og rusarbeid
Vurdering	Hvert mappekrav vurderes med utgangspunkt i vurderingskriterier for mappekrav (vedlegg 1). Arbeidene vurderes med godkjent/ikke godkjent, og alle mappekrav må være godkjent før avsluttende vurdering som omfatter de fagspesifikke emnene.
Litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Almvik, A. & Borge, L. (2017). <i>Å sette farger på livet – helhetlig psykisk helsearbeid</i>. Oslo: Fagbokforlaget. • Andersen, A. J. W. (2018). <i>Psykisk helsearbeid – en gang til</i>. Oslo: Gyldendal norsk forlag. • Eide, H. & Eide, T. (2017). <i>Kommunikasjon i relasjoner: Personorientering, samhandling, etikk</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Skau, G. M. (2017). <i>Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker</i>. Oslo: Cappelen Akademisk. • Tveiten, S. (2016). <i>Helsepedagogikk. Pasient – og pårørendeopplæring</i>. Oslo: Fagbokforlaget. • Helse og sosiallover www.lovdatab.no • Aktuelle nasjonale planer og retningslinjer utgitt av departement og direktorat.
Tillegglitteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Aubert, A-M. & Bakke, I.M. (2018). <i>Utvikling av relasjonskompetanse</i>. Oslo: Gyldendal. • Fekjær, H. O. (2016). <i>Rus</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Spurkeland, J. (2012). <i>Relasjonskompetanse: Resultatet gjennom samhandling</i>. Oslo: Universitetsforlaget. • Strømstad, J. V. & Torbjørnsen, A. B. (2016). <i>Hvem er du? - miljøterapi i relasjoner</i>. Stavanger: Hertervig forlag.

10.3 Emne 3: Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene

Emnekode	00HH14C
Omfang	14 studiepoeng
Innhold	Emne 3 handler om fagspesifikk kunnskap om brukergruppene og tar for seg særtrekk og relaterte tilstander knyttet til psykisk lidelser og ruslidelser. Emnet omhandler barn og unges psykiske helse, forebygging og tidlig intervensjon og aldring og sårbarhet for psykiske plager.
Forutsetninger	Bestått eksamen i emne 1
Læringsutbytte	<p>Kunnskap</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om psykiske lidelser og ruslidelser og hvordan disse kan forebygges og behandles • har innsikt i nasjonale planer, retningslinjer og veiledere knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid • har kunnskap om faglige verktøy for kartlegging av lidelser, skade, rapportering, behandling og tiltaksplaner • Har innsikt i prosedyrer og retningslinjer som er knyttet opp mot arbeid med den psykisk syke, rusavhengige og deres pårørende. • har kunnskap om barn og ungdom og hvordan identifisere problematferd og tidlige tegn på avvik • kan oppdatere sin kunnskap om behandlingsmetoder, hjelpemidler og tilpasning av omgivelser slik at den psykisk syke og rusavhengige kan oppleve selvstendighet og mestring i bedringsprosessen <p>Ferdigheter</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan i miljøarbeid anvende kunnskap om psykiske lidelser og ruslidelser til å observere og veilede den psykisk syke, rus- eller spillavhengige og deres pårørende • kan anvende helsefremmende og forebyggende tiltak i samarbeid med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner i behandlingsforløpet • kan innen sitt kompetanseområde kartlegge situasjoner og identifisere, ressurser og behov for behandling og oppfølging hos pasienter/brukere med psykiske lidelser, ruslidelser eller spillavhengighet • kan finne, bruke og henvise til fagstoff som er relevant for problemstillinger knyttet til psykisk sykdom, rusavhengighet eller spillavhengighet

	<p>Generell kompetanse</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har utviklet en etisk grunnholdning i tråd med yrkesetiske retningslinjer og pasient- og brukerrettighetsloven, og kan ivareta pasientens/brukerens integritet og faglig forsvarlighet i yrkesutøvelsen • kan reflektere over faglige og etiske utfordringer i møte med personer med psykisk lidelse og/eller ruslidelse eller spillavhengighet og deres pårørende • kan utvikle arbeidsmetoder og tjenester innen fagfeltet psykisk helsearbeid og rusarbeid gjennom oppdatering av kunnskap, erfarings – og kunnskapsdeling, miljøterapisamlinger og veiledningstimer • kan utføre arbeidet på en måte som ivaretar pasienter/brukere med psykiske lidelser og ruslidelser sitt behov for omsorg, behandling og oppfølging • kan bygge relasjoner med fagfeller og på tvers av fag i tilknytning til kartlegging, vurdering og identifisering av behandling innen psykisk helsearbeid og rusarbeid
<p>Sentrale temaer</p>	<p>3a. Barn, ungdom, forebygging, tidlig intervensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Normalutvikling og tidlige tegn på avvik • Forebygge overgrep mot barn og unge • Sosial kompetanse • Problematferd, mobbing, vold, kriminalitet • Barn som pårørende • Utviklingsforstyrrelser, atferdsforstyrrelser og følelsesmessige forstyrrelser som oppstår i barndom og ungdomsalder <p>3b. Psykiske lidelser og ruslidelser, - særtrekk og relaterte tilstander</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diagnoseverktøy • Nasjonale planer, retningslinjer og veiledere • Samtidig ruslidelse og psykisk lidelse (ROP- lidelser) • Avhengighet og med - avhengighet • Spillavhengighet • Rusmidlenes virkning og skadevirkning • Somatiske og psykiske lidelser som følger av rusmiddelmisbruk • Psykotiske tilstander • Affektive lidelser, stemningslidelser • Angst og traumer med sammensatte årsaker, PTSD • Spiseforstyrrelser • Personlighetsforstyrrelser • Selvmord, selvmordsforsøk og selvskading

	<p>3c. Alderspsykiatri og forvirringstilstander (delirium)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aldring og sårbarhet for psykiske lidelser • Psykiske lidelser og rusrelaterte lidelser hos eldre • Demens • Delirium
Mappekrav	<ol style="list-style-type: none"> 1. Barn og unge – forebygging og tidlig intervensjon 2. Psykiske lidelser og/eller ROP- lidelser 3. Alderspsykiatri og forvirringstilstander hos eldre
Vurdering	<p>Hvert mappekrav vurderes med utgangspunkt i vurderingskriterier for mappekrav (vedlegg 1). Arbeidene vurderes med godkjent/ikke godkjent, og alle mappekrav må være godkjent før avsluttende vurdering (eksamen) som omfatter de fagspesifikke emnene.</p>
Litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Almvik, A. & Borge, L. (2017). <i>Å sette farger på livet – helhetlig psykisk helsearbeid</i>. Oslo: Fagbokforlaget. • Eide, H. & Eide, T. (2017). <i>Kommunikasjon i relasjoner: Samhandling, konfliktløsning og etikk</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Eide, T. & Aadland, E. (2020). <i>Etikkhåndboka; Refleksjon, organisasjon, ledelse</i>. Oslo: Kommuneforlaget. • Evjen, R., Kielland, K. B. & Øiern, T. (2018) <i>DOBBELT OPP. Om psykiske lidelser og rusmisbruk</i>. Oslo: Universitetsforlaget. • Grasaas, K. K., Sjursen, M. & Stordalen, J. (2019). <i>Fag, etikk og kommunikasjon for fagskoleutdanningene</i>. Oslo: Cappelen Damm AS. • Helgesen, L. A., Grasaas, K.K & Sjursen, M. (2016). <i>Sosiologi og psykologi: for fagskoleutdanningene</i>. Oslo: Cappelen Damm AS. • Herheim, Å. & Langholm, K. (2006). <i>Psykisk helsearbeid-teorier og arbeidsmåter</i>. Oslo: Damm. • Lauveng, A. (2020). <i>Grunnbok i psykisk helsearbeid. Det landskapet vi er mennesker i</i>. Oslo: Universitetsforlaget. • Skau, G. M. (2017). <i>Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker</i>. (5. utg.). Oslo: Cappelen Akademisk. • Snoek, J. E. & Engedal, K. (2017). <i>Psykiatri. For helse – og sosialutdanningene</i> Oslo: Cappelen Damm Akademiske. • Helse- og sosiallover www.lovdatab.no • Nasjonale planer og retningslinjer fra departement og direktorat

Tilleggs litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Askeland, L. & Sataøen, S.O (2009). <i>Utviklingspsykologiske perspektiver på barns oppvekst</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Borg, M. & Topor, A. (2007). <i>Virksomme relasjoner</i>. Oslo: Kommuneforlaget. • Bøhle, S. (2004). <i>Å ville døden sterkere enn livet. Om depresjon, selvmord og etterlattes situasjon</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Engedal, K. (2008). <i>Lærebok, alderspsykiatri i praksis</i>. Tønsberg: Forlaget aldring og helse. • Fekjær, H. O. (2016). <i>Rus</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Hummelvoll, J. K. (2014). <i>Helt – ikke stykkevis og delt</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Haugsgjerd, S. m.fl. (2009). <i>Perspektiver på psykisk lidelse</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Kirkevold, M., Brodtkorp, K. & Ranhoff, A. H. (Red.). (2014). <i>Geriatrisk sykepleie: God omsorg til den gamle pasienten</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Lossius, K. (red.) (2012). <i>Håndbok i rusbehandling</i>. Oslo: Gyldendal Norsk forlag. • Møller, P. (2018). <i>Schizofreni: en forstyrrelse av selvet</i>. Oslo: Universitetsforlaget. • Pedersen, W. (2006). <i>Bittersøt- ungdom og rusmiddel</i>. Oslo: Universitetsforlaget. • Ruud, A.K. (2011). «Hvorfor spurte ingen meg?» <i>Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Strand, L. (1990). <i>Fra kaos mot samlings, mestring og helhet</i>. Oslo: Gyldendal. • Tetzner, S. von (2019). <i>Barne – og ungdomspsykologi. Typisk og atypisk utvikling</i>. Oslo: Gyldendal. • Aalberg, T.K. (2002). <i>Individuell veiledning</i>. Oslo: Fagbokforlaget.
----------------------------	---

10.4 Emne 4: Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering

Emnekode	00HH14D
Omfang	7 studiepoeng
Innhold	Emne 4 handler om behandlingsforløp, oppfølging og koordinering. Emnet skal gi studentene kunnskaper og ferdigheter i kommunikasjon og veiledning og forberede studentene på praksisperioden. I emne 4 får studentene også kjennskap til metoder for gjennomføring av ferdighetstrening i profesjonell kommunikasjon.
Forutsetninger	Bestått eksamen i emne 1
Læringsutbytte	<p>Kunnskap</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om metoder/tiltak innenfor behandling/oppfølging og har innsikt i forskjellige aktørers roller og ansvar i ulike pasientforløp for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser. • har kunnskap om tverrfaglig og flerfaglig samarbeid, og innsikt i saksbehandling og koordinering av helsetjenester til personer med psykiske lidelser, ruslidelser og spillavhengighet • har kunnskap om familieomsorg, frivillig arbeid, selvhjelpsgrupper og lavterskeltilbud til personer med psykiske lidelser, ruslidelser eller spillavhengighet • kan oppdatere sin kunnskap om tilbudene til mennesker med psykiske lidelser, ruslidelser eller spillavhengighet i kommunal helse- og omsorgstjeneste og spesialisthelsetjeneste. • har kunnskap om legemiddelassistert rehabilitering <p>Ferdigheter</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan kartlegge en situasjon og identifisere ressurser og behov, for å tilrettelegge og iverksette tiltak som skaper læring og mestring hos personer med psykiske lidelser, ruslidelser eller spillavhengighet • kan organisere tverrfaglig samarbeid og veilede pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner • kan anvende ulike kommunikasjonsferdigheter og teknikker i samarbeid med personer med psykiske lidelser, ruslidelser eller spillavhengighet • kan kartlegge en situasjon og kan identifisere faglige problemstillinger ut fra observasjoner av personer med psykiske lidelser, ruslidelser eller spillavhengighet • kan reflektere over egen yrkesutøvelse og justere denne under veiledning

	<p>Generell kompetanse</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan drøfte og formidle kunnskap innenfor fagfeltet • utføre miljøarbeid ut fra den enkeltes behov for veiledning, tilrettelegging og behandling • kan delta i faggrupper for å kvalitetssikre og videreutvikle praksis og forståelse på egen arbeidsplass. • kan bygge relasjoner med kollegaer, på tvers av seksjoner og etater i samarbeid om tjenestetilbudet i psykisk helsearbeid og rusarbeid • kan utvikle arbeidsmetoder og tjenester innen fagfeltet psykisk helsearbeid og rusarbeid gjennom oppdatering av kunnskap, erfaringsdeling, miljøterapisamlinger og veiledningstimer.
<p>Sentrale temaer</p>	<p>4a. Samhandling og relasjonskompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjon og samarbeid med mennesker med psykiske lidelser og/eller ruslidelser og deres pårørende • Metoder og kommunikative ferdigheter • Alliansebygging og interaksjon • Relasjonskompetanse, håndtering av egne følelser og reaksjoner • Etablering, opprettholdelse, avslutning av en relasjon • Ethiske sider ved samhandling • Konfliktforebygging, konflikthåndtering <p>4b. Behandling og oppfølging</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prinsipper, mål og metoder for kartlegging • Behandlingsmodeller og -metoder • Habilitering og rehabilitering • Individuell plan • Legemiddelassistert rehabilitering • Oppsøkende virksomhet/utekontaktarbeid • Ettervern og nettverksarbeid <p>4c. Miljøarbeid og aktiv omsorg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fritidstiltak, fritidsassistanse • Boligsosialt arbeid, bistand og oppfølging i egen bolig • Aktivitet og trening • Læringsbaserte tiltak • Velferdsteknologi • Arbeidsrettede tiltak og aktiviteter • Daglige gjøremål/ aktiviteter (ADL) • Miljøterapeutiske prinsipper

	<ul style="list-style-type: none"> • Brukerorganisasjoner, likemannsarbeid og selvhjelpsgrupper <p>4d. Yrkesutøvelse og arbeidsverktøy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miljøarbeiders rolle, identitet • Relasjonskompetanse, gruppeprosesser og arbeidskultur • Arbeidsmetoder og planleggingsverktøy i miljøarbeid • Metoder og verktøy for kvalitetsforbedring • Kunnskapsbasert praksis • Utviklingsarbeid <p>4e. Samhandling og koordinering av tjenestetilbudene</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktører i behandlingsforløpet • Organisering, rollefordeling og tverrfaglig samarbeid mellom aktører og tjenestenivåer/ samhandlingsmodeller • Organisasjon og ledelse • E-helse
Mappekrav	1. Samhandling og relasjonskompetanse 2. Miljøarbeid
Vurdering	Mappekravet vurderes med utgangspunkt i vurderingskriterier for mappekrav (vedlegg 1). Arbeidet vurderes med godkjent/ikke godkjent, og alle mappekrav i emne 2, 3 og 4 må være godkjent før avsluttende vurdering (eksamen) som omfatter de fagspesifikke emnene.
Litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Almvik, A. & Borge, L. (2017). <i>Å sette farger på livet – helhetlig psykisk helsearbeid</i>. Oslo: Fagbokforlaget. • Dalland, O. (2017). <i>Metode og oppgaveskriving</i>. Oslo: Gyldendal akademiske forlag. • Eide, H. & Eide, T. (2017). <i>Kommunikasjon i relasjoner: Samhandling, konfliktløsning og etikk</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Eide, T. & Aadland, E. (2020). <i>Etikkhåndboka; Refleksjon, organisasjon, ledelse</i>. Oslo: Kommuneforlaget. • Grasaas, K. K., Sjørnsen, M. & Stordalen, J. (2019). <i>Fag, etikk og kommunikasjon for fagskoleutdanningene</i>. Oslo: Cappelen Damm AS. • Helgesen, L. A., Grasaas, K.K & Sjørnsen, M. (2016). <i>Sosiologi og psykologi: for fagskoleutdanningene</i>. Oslo: Cappelen Damm AS. • Lauveng, A. (2020). <i>Grunnbok i psykisk helsearbeid. Det landskapet vi er mennesker i</i>. Oslo: Universitetsforlaget. • Skau, G. M. (2017). <i>Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker</i>. Oslo: Cappelen Akademisk. • Helse- og sosiallover www.lovdatabasen.no • Nasjonale planer fra departement og direktorat

Tillegglitteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Aubert, A-M. & Bakke, I.M. (2018). <i>Utvikling av relasjonskompetanse</i>. Oslo: Gyldendal • Borg, M.& Topor, A. (2007). <i>Virksomme relasjoner</i>. Oslo: Kommuneforlaget. • Halvorsen, T. (2006). <i>Miljøarbeid – teori og praksis</i>. Oslo: Fagbokforlaget. • Misund, B. I. (2005). <i>Miljøarbeid i skolen</i>. Kristiansand: Høyskoleforlaget. • Solvang, P. K. & Slettebø, Å. (2012). <i>Rehabilitering; individuelle prosesser, fagutvikling og samordning av tjenester</i>. Oslo: Gyldendal Akademisk. • Strømstad, J. V. & Torbjørnsen, A. B. (2016). <i>Hvem er du? - miljøterapi i relasjoner</i>. Stavanger: Hertervig forlag.
--------------------------	--

10.5 Samlet oversikt Litteratur

Emne 2, 3, 4: Obligatorisk litteratur

Forfatter	Tittel	Forlag og utgivelsesår
Almvik, A. & Borge, L.	Å sette farger på livet -helhetlig psykisk helsearbeid ISBN 978-82-45-01450-1	Fagbokforlaget, 2017
Andersen, A. J. W.	Psykisk helsearbeid – en gang til ISBN 978-82-05-50093-8	Gyldendal Akademiske, 2018
Dalland, O.	Metode og oppgaveskriving ISBN: 978-82-05-50070-9	Gyldendal Akademisk, 2017
Evjen, R., Kielland, K. B. & Øien, T.	Dobbelt opp. Om psykiske lidelser og rusmisbruk ISBN 978-82-15-03052-4	Universitetsforlaget, 2018
Herheim, Å. & Langholm, K.	Psykisk helsearbeid - Teorier og arbeidsmåter ISBN 978-82-04-09667-8	Damm, 2006
Lauveng, A.	Grunnbok i psykisk helsearbeid Det landskapet vi er mennesker i ISBN 978-82-15-02662-6	Universitetsforlaget, 2020
Snoek, J. & Engdal, K.	Psykiatri for Helse og Sosialutdanningene ISBN 978-82-02-51901-8	Cappelen Damm Akademisk, 2017
Tveiten, S.	Helsepedagogikk Pasient – og pårørendeopplæring ISBN 978-82-45-01958-2	Fagbokforlaget, 2016

Disse bøkene fra Emne 1 skal også brukes i emne 2, 3 og 4:

- **Eide, H. & Eide, T.** (2017). *Kommunikasjon i relasjoner: Samhandling, konfliktløsning og etikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- **Skau, G. M.** (2017). *Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. (5. utg.). Oslo: Cappelen Akademisk
- **Eide, T. & Aadland, E.** (2020). *Etikkhåndboka; Refleksjon, organisasjon, ledelse*. Oslo: Kommuneforlaget.
- **Grasaas, K. K., Sjørusen, M. & Stordalen, J.** (2019). *Fag, etikk og kommunikasjon for fagskoleutdanningene*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- **Helgesen, L. A.** (2016). *Sosiologi og psykologi: for fagskoleutdanningene*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Tilleggs litteratur:

Forfatter	Tittel	Forlag og utgivelsesår
Askeland, L. & Sataøen, S. O.	Utviklingspsykologiske perspektiver på barns oppvekst ISBN 978-82-05-38687-7	Gyldendal akademisk, 2009
Aubert, A-M. & Bakke, I. M.	Utvikling av relasjonskompetanse ISBN 978-82-05-50075-4	Gyldendal, 2018
Borg, M. & Topor, A.	Virksomme relasjoner ISBN 978-82-44-61244-9	Kommuneforlaget, 2007
Bøhle, S.	Å ville døden sterkere enn livet. Om depresjon, selvmord og etterlattes situasjon ISBN 82-05-33726-8	Gyldendal Akademisk, 2004
Engedal, K.	Lærebok, alderspsykiatri i praksis ISBN 978-82-80-61084-3	Forlaget Aldring og helse, 2008
Fekjær, H. O.	Rus ISBN 978-82-05-49691-0	Gyldendal Akademisk, 2016
Granum, V.	Praktisk pasientundervisning ISBN 978-82-45-00070-2	Fagbokforlaget, 2003
Halvorsen, T.	Miljøarbeid - teori og praksis ISBN 978-82-45-00439-7	Fagbokforlaget, 2006

Haugsgjerd S. m.fl.	Perspektiver på psykiske lidelser, ISBN 978-82-05-38519-1	Gyldendal akademisk, 2009
Hummelvoll, J. K.	HELT- ikke stykkevis og delt ISBN 978-82-05-42031-1	Gyldendal akademisk, 2014
Kirkevold, M., Brodtkorp, K. & Ranhoff, A. H. (Red.).	Geriatrisk sykepleie: God omsorg til den gamle pasienten ISBN 978-82-05-46449-0	Gyldendal Akademisk, 2014
Lossius K. (Red.)	Håndbok i rusbehandling ISBN 978-82-05-42399-2	Gyldendal Norsk Forlag, 2012
Misund, B. I.	Miljøarbeid i skolen ISBN 978-82-76-34641-1	Høyskoleforlaget 2005
Møller, P.	Schizofreni – en forstyrrelse av selvet ISBN 978-82-15-02964-1	Universitetsforlaget, 2018
Pedersen, W.	Bittersøt- ungdom og rusmiddel ISBN 978-82-15-01057-1	Universitetsforlaget, 2006
Ruud, A. K.	” Hvorfor spurte ingen meg?” Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner ISBN 978-82-05-39133-8	Gyldendal akademisk, 2011
Spurkeland, J.	Relasjonskompetanse: Resultater gjennom samhandling. ISBN 978-82-15-01948-2	Universitetsforlaget, 2012
Strand, L.	Fra kaos mot samling, mestring og helhet ISBN 978-82-05-19239-3	Gyldendal, 1990
Strømstad, J. V. & Torbjørnsen A. B.	Hvem er du? Miljøterapi som terapeutisk relasjonsarbeid. ISBN 978-82-82-17224-0	Hertervig Forlag, 2016
Tetzchner, S. von	Barne – og ungdomspsykologi typisk og atypisk utvikling ISBN 978-82-05-47451-2	Gyldendal, 2019

Aalberg, T. K.	Individuell veiledning ISBN 978-82-76-74676-1	Fagbokforlaget, 2002
----------------	---	----------------------

10.6 Praksis

Emnekode	00HH14P
Omfang	14 studiepoeng 10 uker
Innhold	Praksis gjennomføres som utplassering eller som utviklingsarbeid på egen arbeidsplass.
Forutsetninger	Bestått eksamen i emne 1, 2, 3 og 4
Læringsutbytte	<p>E-LUB for praksis er utledet fra overordnede LUB. Studenten må, i samarbeid med faglærer og praksisveileder, tilpasse disse læringsutbyttebeskrivelsene til praksisstedets egenart og eget læringsbehov.</p> <p>Kunnskaper Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om psykiske lidelser, rusrelaterte lidelser og ROP- lidelser, og om hvordan disse kan forebygges og behandles • har kunnskap om gjeldende lovverk innen psykisk helsearbeid og rusarbeid • har kunnskap om organisering av tilbudene innen psykisk helsearbeid og rusarbeid i den kommunal helse- og omsorgstjeneste og i spesialisthelsetjenesten • har kunnskap om metoder og tiltak i miljøarbeid, behandling og oppfølging, og har kjennskap til ansvar og oppgaver for ulike aktører og samarbeidsparter • har kunnskap om tverrfaglig samarbeid, kommunikasjon og brukervedvirkning • har kunnskap om faglige verktøy i arbeidet med kartlegging av ressurser og behov hos psykisk syke og mennesker med rusmiddelproblematikk • har innsikt i kunnskapsbasert praksis, og har kunnskap om utviklingsarbeid og kan oppdatere sin kunnskap om utviklingsprosjekter i helse- og omsorgssektoren <p>Ferdigheter Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan arbeide helsefremmende og bidrar i samarbeid med pasientene/ brukerne, pårørende og andre fagpersoner til å forebygge problemutvikling, sykdom, og funksjonsnedsettelse • kan bidra til å ivareta pasienter/brukere med psykiske lidelser og/eller rusrelaterte lidelser sitt behov for behandling, oppfølging og omsorg. • kan identifisere behov, og tilrettelegger og iverksetter tiltak som skaper læring og mestring • kan delta i kartlegging og vurdering innenfor sitt kompetanseområde

	<ul style="list-style-type: none"> • kan veilede pasient/bruker, pårørende og medarbeidere innen eget ansvars- og arbeidsområde • kan anvende kommunikasjonsformer og teknikker profesjonelt i samarbeidet med brukere, pårørende, frivillige, kollegaer og andre yrkesgrupper • kan kartlegge situasjoner i praksis og identifisere faglige og etiske problemstillinger og behov for å iverksette tiltak • kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger i praksis <p>Generell kompetanse</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • anvender sin kunnskap i samarbeidet med pasient/bruker, pårørende og andre fagpersoner, reflekterer over egne holdninger, ivaretar brukermedvirkning og behovet for meningsfull aktivitet • er bevisst på egen og andres kompetanse, og kan drøfte og formidle kunnskap innenfor fagfeltet • kan delta i tverrfaglig samarbeid for å kvalitetssikre og videreutvikle praksis og forståelse for fagfeltet på arbeidsplassen • har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved at han/hun ivaretar brukermedvirkning, brukerens/pasientens integritet og faglig forsvarlighet i yrkesutøvelsen. • kan bygge relasjoner med kollegaer, og på tvers av avdelinger og etater i samarbeidet om tjenestetilbudet innen psykisk helse og rusarbeid • kan utvikle konkrete miljøtiltak for å bedre kvaliteten på tjenestetilbudet på arbeidsplassen • kan utvikle arbeidsmetoder og tjenester innen psykisk helsearbeid og rusarbeid, gjennom kunnskapsdeling, veiledning og etisk refleksjon på arbeidsplassen <p>I tillegg gjelder følgende læringsutbyttebeskrivelse for utviklingsarbeid på egen arbeidsplass:</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan bidra til kvalitetsforbedring i tjenestetilbudet på arbeidsplassen ved å forberede, planlegge, gjennomføre og evaluere utviklingsarbeid innenfor et avgrenset område.
<p>Arbeidskrav</p>	<p>Praksisutplassering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turnusplan • Arbeidskrav 1 Studentmappe • Arbeidskrav 2 Refleksjonsnotater • Arbeidskrav 3 Selvstendig aktivitet

	Utviklingsarbeid: <ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsplan<ul style="list-style-type: none"> • Arbeidskrav 1 Studentmappe • Arbeidskrav 2 Prosjekt- og framdriftsplan • Arbeidskrav 3 Presentasjon av utviklingsarbeid • Arbeidskrav 4 Prosjektrapport
Vurdering	Studenten blir vurdert til bestått/ikke bestått praksis. Se egne retningslinjer for praksisutplassering og utviklingsarbeid på egen arbeidsplass.
Litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Faglitteratur fra tidligere emner • Selvvalgt litteratur • Andersen, E. S. & Schwencke, E. (2012). <i>Prosjektarbeid. En veiledning for studenter.</i> (utg. 4). Oslo: NKI Forlaget. • Dalland, O. (2017). <i>Metode og oppgaveskriving.</i> Oslo: Gyldendal akademiske forlag.

10.7 Emne 5: Hovedprosjekt

Emnekode	00HH14E
Omfang	8 studiepoeng
Innhold	Dette emnet er et obligatorisk fordypningsarbeid. Hovedprosjektet skal være praksisrettet og knyttet til ett eller flere temaer i utdanningens fagspesifikke emner. Studenten skal gjennom hovedprosjektet vise refleksjon og anvende relevant teori og erfaringer fra praksisfeltet.
Forutsetninger	Bestått eksamen i emne 1, 2, 3 og 4, samt praksis
Læringsutbytte	<p>Kunnskaper</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har innsikt i kunnskapsbasert praksis • har kunnskap om utviklingsarbeid og kan oppdatere sin kunnskap om nasjonale planer, utviklingsprosjekter og innovasjon i helse- og oppvekstsektoren • kan oppdatere sin kunnskap om faglige og etiske problemstillinger knyttet til arbeid med pasienter med psykiske lidelser og ruslidelser <p>Ferdigheter</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for en valgt problemstilling knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid • kan vurdere kritisk ulike kilder for informasjon og fagstoff • kan anvende kunnskap til å belyse, vurdere og reflektere faglig, etisk og juridisk over en valgt problemstilling knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid • kan innenfor eget ansvars- og arbeidsområde identifisere behov for, og planlegge, iverksette og evaluere tiltak knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid <p>Generell kompetanse</p> <p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for yrkesetiske retningslinjer som regulerer yrkesutøvelsen innen helse- og oppvekstsektoren • har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved refleksjon rundt hvordan pasienter/brukere med psykiske lidelser og ruslidelser sin integritet, brukermedvirkning og faglig forsvarlighet ivaretas • kan gjennom kunnskapsdeling, veiledning og etisk refleksjon på arbeidsplassen, bidra til å bedre kvaliteten på arbeidsplassens tjenestetilbud

Arbeidskrav	<p>Prosjekt- og framdriftsplan: Innen fastsatt tidspunkt må studenten ha levert forslag til framdriftsplan med tema, foreløpig/tentativ problemstilling, metodevalg og litteratur. Dette godkjennes av veileder innen 14 dager. Besvarelsen leveres til fastsatt tid i 4. semester. Studenten har tilbud om fire veiledningstimer i løpet av skriveperioden. I tillegg kan det arrangeres oppgaveseminarer der studentene presenterer sine foreløpige arbeider for medstudenter og veileder. Hensikten er å gi felles veiledning og respons på foreløpig læringsutbytte, både for de som legger frem og for de som er deltakere.</p> <p>Hovedprosjekt: Skriftlig individuelt hovedprosjekt på 4.500 ord +/- 10 % Se egne retningslinjer for hovedprosjekt, emne 5.</p>
Vurdering	<p>Studenten skriver et hovedprosjekt med påfølgende muntlig høring som utgjør avsluttende eksamen for studiet. Hovedprosjektet vurderes med utgangspunkt i vurderingskriterier for hovedprosjekt (vedlegg 3).</p>
Litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Faglitteratur fra tidligere emner • Selvvalgt litteratur • Andersen, E. S. & Schwencke, E. (2012). <i>Prosjektarbeid. En veiledning for studenter.</i> (utg. 4). Oslo: NKI Forlaget. • Dalland, O. (2017). <i>Metode og oppgaveskriving.</i> Oslo: Gyldendal akademiske forlag.

11 Oversikt mappekrav (emne 1-4)/arbeidskrav (praksis og emne 5)

Emne	Mappekrav/ studiekrav	Maks ant. ord/ Ind./Gruppe	Vurdering
Emne 1	Etikk	2000/gruppe	Godkjent/ikke godkjent
	Sosiologi og psykologi	2000/individuell	Godkjent/ikke godkjent
	Kommunikasjon og samhandling	2000/gruppe	Godkjent/ikke godkjent
	Kvalitetsforbedringsarbeid	Gruppeoppgave med presentasjon og individuelt refleksjonsnotat	Godkjent/ikke godkjent
	Presentasjonsmappe – 2 utvalgte mappekrav, påfølgende muntlig høring		
Emne 2	Helsefremmende og forebyggende arbeids betydning i psykisk helsearbeid og rusarbeid	Gruppeoppgave med presentasjon og individuelt refleksjonsnotat	Godkjent/ikke godkjent
	Lovverket, rettssikkerhet og brukermedvirkning	2000	Godkjent/ikke godkjent
Emne 3	Barn og unge – forebygging og tidlig intervensjon	2000	Godkjent/ikke godkjent
	Psykiske lidelser og/eller ROP- lidelser	2000	Godkjent/ikke godkjent
	Alderspsykiatri og forvirringstilstander hos eldre	2000	Godkjent/ikke godkjent
Emne 4	Samhandling og relasjonskompetanse	2000	Godkjent/ikke godkjent
	Miljøarbeid	2000	Godkjent/ikke godkjent
Emne 2, 3 og 4	Presentasjonsmappe, 1 utvalgt og godkjent mappekrav fra hver av emnene 2, 3 og 4, påfølgende muntlig høring		Gradert karakter, ekstern sensor
Praksis (Praksisutplassering/ Utviklingsarbeid)	Praksisutplassering: <ul style="list-style-type: none"> • Turnusplan • Arbeidskrav 1: Studentmappe 	Individuelt	Arbeidskrav vurderes med godkjent/ikke godkjent

	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeidskrav 2: Refleksjonsnotater • Arbeidskrav 3: Selvstendig aktivitet		Praksis vurderes til bestått/ikke bestått
	Utviklingsarbeid: <ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsplan • Arbeidskrav 1 Studentmappe • Arbeidskrav 2 Prosjekt- og framdriftsplan • Arbeidskrav 3 Presentasjon av utviklingsarbeid • Arbeidskrav 4 Prosjektrapport		Arbeidskrav vurderes med godkjent/ikke godkjent Praksis vurderes til bestått/ikke bestått
Emne 5	Hovedprosjekt med muntlig høring	4500 ord/individuell	Gradert karakter, ekstern sensor

Vedlegg 1 Formelle krav og vurderingskriterier for mappekrav

Formelle krav til innhold i mappekrav	Kriterier for vurdering av mappekrav	Vurderingsform
<ul style="list-style-type: none"> • Forside • Evt. Forord • Innholdsfortegnelse • Innledning • Svar på alle oppgaver i mappekravet eller svar på en selvvalgt problemstilling innenfor gitt tema • Litteraturliste og referanser i teksten • Refleksjonsnotat • Logg ved gruppearbeid • Omfang: 2000 ord ± 10 % (f.o.m. innledning t.o.m. konklusjon), se hvert enkelt mappekrav • Følge Fagskolens retningslinjer for oppgaveskriving (skrift, linjeavstand, overskrifter, kildehenvisninger og anonymisering) 	<ul style="list-style-type: none"> • Viser faglig kompetanse i forhold til aktuelle læringsutbyttebeskrivelser i studieplanen • Viser fagarbeiderens funksjon • Viser selvstendighet, evne til kritisk refleksjon, samt saklig drøfting • Oversiktighet og ryddighet • Følger formelle krav til innhold i mappa • Originalitet (ikke påfallende likhet med andre besvarelser eller publisert materiale) 	<p>Utfyllende tilbakemeldinger fra faglærer</p> <p>Vurderes med <i>godkjent / ikke godkjent</i></p>

Vedlegg 2 Formelle krav og vurderingskriterier for presentasjonsmapper m/muntlig høring

Formelle krav til innhold i presentasjonsmappa	Kriterier for vurdering	Vurderingsform
<ul style="list-style-type: none"> • Forside • Innholdsfortegnelse • Felles innledning, med begrunnelse for valg, kort om valgte mappekrav og forbedringer • Et gitt antall godkjente og bearbejdede mappekrav (f.o.m. innledning t.o.m. litteraturliste) • Refleksjonsnotat • Følge Fagskolens retningslinjer for oppgaveskriving (skrift, linjeavstand, overskrifter, kildehenvisninger og anonymisering) 	<ul style="list-style-type: none"> • Viser faglig kompetanse i forhold til aktuelle læringsutbyttebeskrivelser i studieplanen • Viser fagarbeiderens funksjon Viser selvstendighet, evne til kritisk refleksjon, samt saklig drøfting • Oversiktighet og ryddighet Følger formelle krav til innhold i presentasjonsmappa • Originalitet (ikke påfallende likhet med andre besvarelser eller publisert materiale) 	<ul style="list-style-type: none"> • Samlet vurdering av presentasjonsmappe og muntlig høring • Gradert karakter (A-F), der A er beste karakter. Det kreves karakteren E eller bedre for at eksamen skal være bestått

Vedlegg 3 Formelle krav og vurderingskriterier for hovedprosjekt m/muntlig høring

Formelle krav til innhold i hovedprosjekt	Kriterier for vurdering	Vurderingsform
<ul style="list-style-type: none"> • Forside • Evt. Forord • Innholdsfortegnelse • Innledning • Metode • Faglig del • Drøfting • Konklusjon • Litteraturliste og referanser i teksten • Refleksjonsnotat • Omfang: 4500 ord ± 10 % (f.o.m. innledning t.o.m. konklusjon) • Følge Fagskolens retningslinjer for oppgaveskriving (skrift, linjeavstand, overskrifter, kildehenvisninger og anonymisering) 	<ul style="list-style-type: none"> • Viser faglig kompetanse i forhold til aktuelle læringsutbytter i studieplanen Er praksisrelatert og viser fagarbeiderens funksjon • Holder seg til det valgte temaet og svarer på problemstillingen • Hensiktsmessig metodevalg og kildebruk Viser selvstendighet, evne til kritisk refleksjon, samt saklig drøfting • Oversiktighet og ryddighet Følger formelle krav til innhold i hovedprosjekt • Originalitet (ikke påfallende likhet med andre besvarelser eller publisert materiale) 	<ul style="list-style-type: none"> • Samlet vurdering av det skriftlige hovedprosjekt og muntlig høring Gradert karakter (A-F), der A er beste karakter. Det kreves karakteren E eller bedre for at eksamen skal være bestått